

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimestru cu post în lastru monarhic pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau 11 franci; — numerar singuratic se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politic, national-economic și literar.

Orice inserate, se platesc pe seriă și linia, cu litere merunde garondu, la primă publicare câte 7 cr., la adouă și a trei câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurul public. Prenumeratiunile se pot face în modulu celui mai ușor prin assemnatiunile poștei statului, adresate de a dreptu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 38.

Sibiu, 12/24 Maiu 1879.

Anulu II.

Cuventarea

Es. Sale Metropolitulu Mironu Romanulu ținuta în casa Magnatiloru la 13 Maiu 1879 cu ocaziunea desbaterei proiectulu pentru introducerea limbii magiare că studiu obligatu în toate școlile populare.

Este lucru cunoscutu, că înainte cu vre-o trei luni, pre candu acestu proiectu de lege ce se afla în desbatere, se publicase prin diarie așa precum eră formulatu pe atunci, dintre nationalitatele nemagiare ale patriei, mai virtosu romanii au fostu aceia în cari s'au desteptatu temeri seriose relative la tendința acestui proiectu și la modalitatele executării lui. Este știutu totuodată, că îngrijirile cari s'au nascutu din această cauză, au fostu productulu opiniunii, că și cum proiectulu ar avea de scopu a introduce pe terenulu instructiunii publice mesuri generale, de natura că se nu fia respectate întru nimicu obstacolele practice înpreunate cu educatiunea, fara de a se simți vre-o necesitate a acestei legi, care pede-o parte ar altera autonomiă eclesiastică, er' de alta ar împedca cultura concetateniloru nemagiar, ce ar trebui se corespundia la lipsele lor reale; în fine ca acelea ar fi în armonia perfectă cu pretensiunile opiniunii publice magiare, ce se manifesta cu atata fervore și alu caroru întielesu este ca: locuitorii patriei de nationalitate nemagiare se fia contopiti în elementulu magiaru chiar și prin mijloace violente.

Nu se pôte nega, că proiectulu originalu luat în acestu întielesu au perdutu foarte multu din acelu caracteru acutu, atatu prin declaratiunile coprinse în motivarea d. ministru de culte și instructiune publica, precum și prin noua formulare adoptata în cameră deputatiloru, de și această noua formulare cu privire la restrictiunile destinate pentru confesiunile religioase ale locuitoriloru nemagiar, pe alocurea sunt cu multu mai aspre decâtu cele din proiectulu originale alu ministrului. De alta parte inșă erasi nu se pôte nega, că și după aceste corecturi ce se vedu în proiectulu venitu în înaltă casa a magnatiloru, totu se mai coprinde mesuri de acelea, care potu se însufe mari îngrijiri nationalitatiloru nemagiare din această patriă.

Fiindu eu unulu dintre aceia, cari am îndrăsnitu mai dinainte a ne ridică vocea plină de îngrijire însufleta prin acestu proiectu de lege,

de și numai între marginile lealității, imi țin și acuma de o datorință patriotică a'mi ridică vocea în desbaterea generală a acestui proiectu de lege.

Mi pare foarte reu că press'a magiara m'au întâmpinatu din această cauză cu prepuzuri și insinuatuni, că și cum adeca totu cătu cutădia a vorbi în contra introducerii limbii magiare în sensulu acestui proiectu de lege, o ar face această din ur'a ce o au în contra limbii magiare, s'eu tocmai și pentru aceea, că loru le ar lipsi sentimentele patriotice și ca ar tinde la nisce scopuri, care s'ar afla afara de fruntariile statulu magiaru. Mai înainte de toate trebuie se protestediu contra ori caroru insinuari de natură acestora.

Nu vreau se înfruntă astadata suspiciuni de aceste nefundate și totu-odată vatămatore, nu voiescu această mai virtosu din acea cauză, pentru că eu le consideru puru și simplu de productulu unei iritatiuni, la care sunt supusi, nu întru atata adevăratii magiar de sange puru, cătu cu deosebire acei magiar noi, cari conduc press'a. Această specialitate de magiar se irita totu-deauna, candu vede că alții nu sunt aplecati a îi imita pe ei, adeca a'si renega originea și conexiunile nationali, și apoi a se alatură la nationalitatea carea în viața publică joacă rolulu principale.

De altcum în ceea ce privește modestă mea persoană, eu fatia cu ori ce insinuari, am curagiulu a me provoca la totu aceia, cari'mi cunosc mai de aproape trecutulu și anume modestă mea activitate pe terenulu vieții noastre constitutionale, precum și pe cea dezvoltata în viața publică în anii precedenti. Tota activitatea mea au fostu îndreptata într'acolo, că unitatea, integritatea și constitutiunea statulu ungurescu se fia asigurata, totu-odată pacea și prosperitatea interna că un'a din condițiunile principali ale ei, cum și concordiă frăției între concetatenii țerei de diverse nationalități și confesiuni, se fia conservata și respective restaurata pe basă echității.

Eu nu primescu acestu proiectu de lege nici așa precum este formulatu acuma, pentru că nu'l au află nici folositoru, e lipsitu de scopu și se afla în contradicere cu spiritulu timpulu. Dicendu aceste, imi respicu intimă convicțiune a sufletulu meu patrioticu, sentimentele mele sincere, amicabile și insocite de profundu respectu, cu care am fostu

totu-deauna cătra limbă și nationalitatea magiara și cătra ideă statulu ungurescu.

Am atinsu în-cătu și mai susu, că eu fatia cu acestu proiectu de lege mi-am descoperitu temerile mele cu alta ocaziune, și anume atunci candu am supusu în numele bisericii gr.-or. romanesce prea umilită reprezentatiune la prea înaltulu tron. Manecandu dela acea prea umilită reprezentatiune, sustinu și acuma cu pucine exceptiuni argumentele coprinse în aceea contra acestui proiectu de lege modificatu; eră că se nu ostenscu atentiunea înaltei case cu rationamente mai lungi, imi permitu a citi argumentele coprinse în acea reprezentatiune. Știu ce e dreptu, că coprinșulu aceleia este cunoscutu în generalu, pentru că s'au tramisu și la această înaltă casa; dar' fiindu-ca ele imi întregescu cuventarea, imi voi permite a da lectura la puncte singuratic din ea. (Citesce.)

Fatia cu nouă formulare a proiectulu de lege, argumentulu adusu în prea umilită reprezentatiune cu privire la destituirea docentiloru confessionali cade de sine. Din contra inșă, totu cu privire la nouă formulare a proiectulu sunt silitu a reflecta în interesulu autonomiei bisericesci, că prin acestu nou proiectu dreptulu auctoritatiloru scolastice legale din bisericile autonome suferă foarte mari restrictiuni, er' mai virtosu lovesce greu și preste totu în demnitatea auctoritatiloru superiori bisericesci prin aceea, că valorea diplomelor care sunt a se da la candidatii de docenti are se depinda dela subscripțiunea inspectoriloru scolastici.

Restrictiuni că aceste sunt în totu casulu totu atatea testimoni de prea pucina încredere în ordinarietele bisericesci. Pôte fi că această se întâmplă numai din cauză, că unii din trensi își ridică vocea contra proiectulu de lege; atata înșă nici-decum nu este de ajunsu, că cineva se traga la îndoială respectulu homagiului alu auctoritatiloru bisericesci cătra legile sanctionate. De altcum înșă, dreptulu de controla alu ministrului de instructiune publica și alu organelor sale fatia cu școlile confessionali nu este vatămatu. Deci deca preste tota asteptarea vre-o societate bisericescă nu ar împlini legea, atunci ministrulu are ocaziune de ajunsu a se informa prin organele sale și în casu de necesitate a lua măsurile cele mai severe, care sunt prevădute spre a îndeplini ceea ce lipsesce. Eu înșă află, că nici nu se cuvine și nici este de lipsa

Foisiór'a „Observatoriului“.

Victimele guvernului pasialeloru.

Naratiune istorica de: C. Bolanden.

Trad. de: J. Marchesiu.

(Urmare.)

— Nu aveti cauză fundată de a ve revoltă în contra guvernulu din Bern, că-că densulu face foarte întieptiesce, de orece statulu nu pôte suferi că unii membri de ai sei se depinda dela unu omu care e afara de statu, cum e și pontificelu romanu. — S'eu ore nu esista și în Bibliă chrestiniloru pasagiulu: Fii supusu poterei, că-că acea este dela Ddieu.

— Dar, deca superioritatea s'eu statulu are potere deplină și dreptu nelimitatu, ce are poporulu, s'eu dora acesta nu are nici unu dreptu? reflecta Osterman cu o ironia abia observata.

— Poporulu nu pôte se aiba drepturi, dinsulu trebuie neconditionatu se asculte de mai marii sei.

— Dreptu aveti, Escelentia, esclama într'unu tonu iritatu artistulu, poporulu trebuie degradatu la starea vitelor.

— Esistentiă statulu pretinde această — dise pasi'a cu unu suris finu. — Întră aceste vorbiri servitoriulu intră și făcu semnu domului seu.

— Pôte intră — esclama pasia.

Pe usia se vedu intrandu o figura cu trasuri melancholice și posomorite. — Osterman cunoscă îndată pe preotulu, care fu escortatu dilele trecute pe strada.

Fisionomiă lui Mustafa se întinecă de odată și pironindu-si ochii sei plini de ura asupra preotulu, i adresă următoarele cuvinte:

— Cum te chiama?

— David Ratovich.

— Pentru ce te au escortatu?

— Pentru că am servitu miss'a, am predicatu cuventulu lui Ddieu, er' pe morbosii i-am provediutu cu sacramentele murindiloru.

— Legile statulu ti-au interdisu orice funcțiune preotiescă. Pentru ce nu te-ai supusu legiloru?

— Pe mine nu me pôte opri statulu, dela ceea ce me deobliga Ddieu.

— După teoriă această te credi emancipatu de sub legile statulu.

— Escelentia! noi preotii facem deosebire între datoritiile ce le avem fatia cu statulu și între cele care le avem fatia cu Ddieu. — Ce privește cele pamentesci, suntemu supusi statulu; er' în cele sufletesci, lui Ddieu; pentru-că statulu nu are nemiță de a face cu sufletulu omului, care apartiene vieții eterne.

— Vorbe góle! esclama pasia cu despretiu, ceea ce comitu preotii, se pôte observa, prin urmare, nu apartiene vieții eterne, deci statulu are dreptu de a interdice atari funcțiuni.

— Ve însielati Escelentia! preotii prin fapte s'eu semne esterne conferescu daruri interne credintiosiloru lor, er' darulu nu cade în resortulu legiloru statulu; deci nici unu statulu pre pamentu nu-si pôte arogă necari drepturi fatia cu cele sufletesci eterne și transmundane; pentru aceea și dise fundatoriulu religiunii noastre: Imperatiă mea nu este din lumea această. Asia dara, deca biserică lui Chr. în sensu spiritualu nu e din lumea această, atunci statulu în cele spirituale nu are nici unu dreptu de ingerință.

— Cu alte cuvinte, statulu nu pôte infrange cerbiță preotiloru.

— Asia e Escelentia — reflecta preotulu cu seriozitate. — Noi preotii nu suntemu chiamați dela statu, ci dela Ddieu; misiunea noastră nu privește cele trecătoare, ci cele eterne, adeca suntemu medici sufletulu, er' nu ai corpulu; a conduce sufletele la viața eterna, această e chiamarea noastră cea mai sublima.

— Asia dar' de chiamarea preotiescă se țiene a servi, a marturisi și predică, cari toate sunt oprite prin legile statulu.

— Asia e Escelentia!

— Eu ti-asu dá unu consiliu. Se te supui neconditionatu legiloru statulu și atunci îndată vei fi liberu.

— Nu potu, nu voiescu se fiu apostatu, dela religiunea mea nu me voi abate nici candu, chiar de s'ar întâmplă se cadu victima legiloru statulu.

— Atunci, cara-te din'aintea mea!

Preotulu făcendu unu complimentu se departă.

— Acuma 'ți poti face ideia despre omulu acesta inocent — începă er' pasi'a.

— Eu din parte-mi nu am observatu nici unu defectu în preotulu acesta, din contra cu admiratiune am observatu o calitate frumoasă: abnegatiunea.

— Adecă nesubordinatiunea fatia cu legile statulu se pôte dice o calitate frumoasă. — În privință această asi cere oreși-care explicari.

— Merita respectu barbatulu, reflectă Osterman, care înfruntandu pericolele teribile cu fatia senină, sustiene principiile sale. — Precum se vede, preotulu acesta nu voiesce a se abate dela religiunea sa, se consacra cu totu devotamentulu misiunii sale, prin urmare merita totu respectulu.

— Se nu iai în nume de reu d-ieu meu — respunse pasi'a abia predominandu-si mani'a — deca la toate aceste nu potu se dicu altu-ceva, de catu ca parerea dtale e productulu unei fantasii estravagante.

— Precum se vede sunteti în divergență de opiniuni — reluă vorba Piccolo.

— Acea provine de acolo, că chiamarea ne este diferita — respunse pasi'a — de altcum admiru talentulu dlui Osterman.

— Escelentia, continua Piccolo, binevoiti a-mi permite, că din provinciă Escelentiei Vóstre, conformu dorinței poporulu se ve presentsu vre-o cativa fruntasi din cauze foarte grave.

— Dorință și rugamiunile supusiloru mei totu de una le ascultu cu placere.

După conversatiunea această amicii 'și luara re-masu bunu dela pasi'a.

În diuă următoare fruntasiu poporulu din Bosni'a,

a lovi in demnitătea autoritatilor eclesiastice superioare prin mesuri preventive.

Trecu la cestiunea principala, care se dice a fi necesitatea de a sci limb'a magiara. Aci e preste potintia a nu reflectă, ca poporul comunu nemagiaru din acēsta patria, adeca class'a agricultorilor, face 70 pāna la 80% din poporatiunea intrēga. Acēsta multime de popor numai in acelea tinuturi ale tieriei pōte se aiba lipsa sēu de limb'a magiara, sēu de ori care alta din patri'a, pe unde locuesce amestecata cu magiari sēu cu popōra de alte limbi si vine mai desu in contactu cu densele; mai departe inse, precum in viati'a privata, asia si in relatiunile oficiali ale acestor popōra le este prea de ajunsu cunoscintia limbēi proprie chiaru in sensulu legei pentru nationalitati. In vieti'a privata popōrale de limbi diverse sci se si ajute usioru, fara se simta cea mai mica trebuintia de vre-o lege, pentru ca ei in scōl'a vietēi invētia alta limba pe cātu are lipsa de ea, si prin acēsta diversitatea limbelor este complanata de sine. Asia dara din caus'a acēsta nu este nici o trebuintia a generalisă limb'a magiara, ēra pentru cei ce voiescu a inaintă in cultura mai multu decātu si-o potu castigă in scōlele elementare, acolea sunt scōlele primare superioare, scōlele cetatienesci, reale si gimnasele. In tōte aceste scōle s'au ingrijitu prin lege, cā limb'a magiara se fia invetiata cum se cade. Prin urmare argumentulu adusu de atatea-ori, ca fōra cunoscintia limbēi magiare patriotii nu se potu ferici in vieti'a publica, nu militēdia nici-decum in favorulu acestui proiectu de lege.

Dēca cu tōte acestea, voiti cā limb'a magiara se fia propusa si invetiata in scōlele elementare, nu pentru ca i sar' cunōsce necesitatea, ci numai cā de lusu, atunci acestu scopu nu dicu ca ilu veti ajunge, ci numai cātu ilu veti incercă, inse cu delaturarea celorlalte obiecte prescise. Acele incercari inse pe langa cea mai buna vointia voru remanea cu totulu desierte, ori pe unde scolariloru le lipsesce ocaziunea de a se ecserciti in limb'a magiara afara din scōla, in societate.

Ceea ce se pōte face preste-totu in interesulu limbēi magiare in scōlele elementare nemagiare, nu pōte fi mai multu, decātu a invetiā se scie, se citēscă si a se deprinde in pronuntiarea limbēi; acēsta inse se face si pāna acum intr'o mare parte a scōleloru confessionali, ēr' unde nu se face, se pōte intemplā si fara legi de acestea. In cātu pentru biserici'a mea, ve pociu asigurā, ca se va si intemplā, pōte si in proportiune mai mare; a pretinde inse lucru ce nu se pōte esecutā nicidecum, credu eu ca lovesce in demnitătea legei.

Lips'a cea ardiētōre a sermanului nostru popor remasu in cultura nici decum nu este limb'a magiara. Gubernulu si legislativ'a se lucre din respecteri, cā greutatile publice se se micșiorede, cā poporul se pōta inaintă in cultura cu ajutoriulu limbēi proprie, deocamdata celu pucinu pe atata, in cātu se si pōta pricepe interesele sale proprii si se fia in stare a se aparā contra influintēi acelei

— pe cari dejă i incūragiase Piccolo, se si presentara inaintea pasiei. — Mustafa i primi fōrte afabilu. — Din tractarea-i fina nu se potū observā, ca omulu acesta nu a voitu nici candu a recunōsce drepturile vitale ale poporului supusu. — Fruntasii fusera fōrte consternati.

— Cu ce ve potu servi ōmeni buni, — incepū pasi'a ipocritu. Betranule Rodich, binevoiesce a interpretā dorintia supusiloru mei!

Rodich, privi la Piccolo cu o privire blanda, ce denunciā ca are lipsa de ajutoriulu lui. — Privirea lui Piccolo incuragia pe betranu.

— Escelentia! incepū betranulu Rodich — noi suntemu reprezentantii poporului chrestinu din Bosni'a. Suferintiele nōstre sunt fōrte cumplite, de ōrece esecutorii de dare ne inpilēdia intr'unu modu fōrte necrutatoriu.

Miseri'a nōstra este nemarginita in catu, in lips'a vitelor, suntemu siliti noi a trage in jugu, cā neste vite, dēca nu voimū se perimu de fōme. — Multi dejă au si reposatu sub sarcin'a greutatiloru nesuportabile. — Majestatea S'a Sultanulu se indura preagratiōsu a ne promite inca in anulu 1857 cā starea nōstra deplorabila se va ameliorā, inse spre cea mai mare nefericire positiunea nōstra a remasu si pana acuma cea mai miserabile. Decumva inse va durā starea acēsta si mai incolo, atunci desperatiunea nōstra 'si-va ajunge culmea, ēr', cā omulu desperatu, de ce e capabilu ve poteti convinge Escelentia din conduit'a hertiegovineniloru.

— Pāsurile vōstre m'au miscatu fōrte, respunse pasi'a cu fatiaria. — Sultanulu, Domnulu nostru a si dispusu cā esecutorii de dare se fia mai indulgenti fatia cu chrestinii; inse inpregiurarile nu concedu cā tōte mandatele Sultanului nostru se se duca in deplinire, pentru aceea ve mangaiati cu aceea, cā esecutiunea de dare e totu asia de stricta si in alte state civilisate. — Interesele statului pretindu, cā statulu se dispuna de bani si pentru aceea a platī contributiune este indatoratu fieste care supusu alu statului. (Va urmā).

clase de popor, care ilu ruinēdia cu totulu prin tōte midilōcele. Candu se va intemplā acēsta, va mai ajunge si elu cā se si indreptēdie atentiunea spre invetiarea limbēi magiare; dar' pāna atunci se nu facemu, cā prin ecserimente de acestea starea poporului se ajunga a fi si mai nesuportabila.

In fine la cuvintele escel. sale d. ministru de culte si instructiune publica, prin cari a disu ca „unii domni au interesu cā se agitedie,“ am de a observā, ca se pōte cā escel. sa d. ministru se le fia disu si relative la persōn'a mea, pentru ca i au placutu a mai vorbi si in altu locu totu asia. Eu inse provocandume din nou cu consciintia patriotica curata la trecutul meu, tōte insinuarile de acēsta natura venite dela ori si cine, sēu asupra persōnei mele, sēu asupra celoru ce se tīnu de mine, le respingu in modu categoricu.

Proiectulu de lege nu'lu primescu, imi permitu inse a propune urmatoriulu proiectu de concludu (citesce): „Proiectu de concludu. Cas'a magnatiloru ne simtindu astadata necesitatea unui proiectu de lege cā acesta, trece asupra lui la ordinea dilei.“

Revista politica.

Sibiu, 23 Maiu st. n. 1879.

Fortificati si bine ingraditi in positiunile loru defensive, bine organizati si bine disciplinati, conducōrii si fruntasii natiunei boeme avura in 18 Maiu in Prag'a o conferentia politica in care ei primira in unanimitate o resolutiune, prin care declarara ca: de ōrece situatiunea politica nu s'au schimbatu, natiunea boema nu se afla indemnata a 'si schimbā si a'si parasi atitudinea sa de passivitate politica, nici acuma fatia cu nouele alegeri pentru parlamentulu austriacu, ci va urmā a observā si de aci inainte decisiunile luate in conferentia din 28 Septembrie 1878.

Resulta deci din acēsta resolutiune, ca boemii nu voru se intre in parlamentulu austriacu, pāna ce nu li se va garantā individualitatea loru istorica si autonomi'a regatului boemu, intr'unu modu destulu de sufficientu asia, cā acea garantia se asiguredie esistentia si viitoriulu natiunei boeme cā individualitate si factoru politicu egal indreptatitu si recunoscutu in monarchi'a austriaca. Conditiunea sine qua non dela care natiunea boema face dependenta intrarea si participarea ei la viati'a constitutională este deci, totu aceea cā si pāna acuma, adeca: recunoscerea si garantarea perfecta si fara nici o reserva a autonomiei regatului boemu si a natiunei boeme prin unu contractu de statu bilateralu, incheiatu intre natiunea boema si intre regele Boemiei, care este totu-odata si imperatu alu Austriei.

Unu visu si o ilusiune fugitiva a fantasiei nemtilorū „fidele constitutiunei“ a fostu deci credintia si asteptarile lorū, ca boemii ar fi obositi, desgustati si slabiti prin passivitatea lorū de pāna acuma si ca ei ar fi aplecati a'si parasi programulu lorū politicu traditionalu, basatu pe istori'a lorū nationala si a capitulā la grati'a si disgrati'a elementului germanu si magiaru numai si numai pentru frumosii ochi ai dualismului.

Marele barbatu de statu alu boemiloru renumitulu istoricu Franciscu Palacky a disu ca: „Natiunea boema va apelā dela reu informatulu la mai bine informatulu imperatu.“ Acuma se va aratā preste pucinu, dēca a sositu acelu tempu predisu si prevediutu de Palacky, sēu ca dualismulu va fi fostu numai unu esperimentu constitutionalu, cu ajutoriulu caruia absolutismulu reactionaru isi va recuceri terenulu si positiunile perdute.

Ōre celea ce se petrecu in Prussi'a si Russi'a se nu esercitedie o fatala influintia si asupra monarchiei nōstre? Acēsta este intrebarea pe care si-o punu si trebe se si-o puna toti patriotii adeverati, iubitori de libertate si de progresu, fatia cu furtun'a si ghietiosulu crivetiu reactionaru care sufla din nordulu Europei.

Situatiunea politica in Prussi'a a ajunsu la unu punctu estremu. Mesurile reactionare ale dictatorului de „feru si de sange“ au produsu o indignatiune si o iritatiune atātu de mare, in cātu presiedintele parlamentului prussianu d. Max de Forckenbeck ne mai potendu suferi terorismulu principelui Bismark si-au datu demisiunea din postulu seu de pāna acuma, declarandu ca: ne mai fiindu de acordu cu principiile maioritatii parlamentare nici nu o mai pōte representā pe fotoliulu de presiedinte alu parlamentului.

Acēsta declaratiune alu Forckenbeck a facutu o sensatiune fōrte mare, precum si toastulu

pe care l'au tinutu la o intr'unire a celoru 72 reprezentanti ai cetatiloru principale din Prussi'a-Germani'a, cari s'au adunatu la Berlin, pentru cā se se consultēdie asupra mesuriloru ce au a se luā in contra proiectelor de lege economice, prin cari principele-cancelaru voeste se inauguredie o reactiune fatala pe terenulu economicu.

Conferentia reprezentantiloru cetatienesci au decisu la propunērea si la apelulu facutu de cātu fostulu presiedinte Forckenbeck, ca fara intarziere trebe se se infintēdie si se se organizēdie o puternica partida politica a cetatieniloru germani, pentru aperia drepturiloru si libertatiloru cetatienesci amenintiate prin mesurile reactionare ale gubernului prussianu.

Avemu deci a ne asteptā la conflicte violente si intre despotismulu cesaristicu si intre elementulu liberalu si socialistu din Prusso-Germani'a.

Organele politienesci au facutu descoperirea si au constatat ca intre socialistii din Germani'a, intre nihilistii din Russi'a si intre asociatiunea internationala din London esista relatiuni reale si o correspondentia fōrte latita si intensiva.

Relative la pacea incheiată între Angli'a si Jakub-Kahn diariulu englesescu „Times“ publica următoarele punctuatiuni:

Ocupatiunea si anesarea pasuriloru si a unui teritoriu sufficientu pentru fruntari'a ficsata in modu „scientificu“; functionarea unui resiedinte englesu in Kabul; controlarea relatiuniloru esterne ale Afganistanului; independenti'a semintielorū afride, fara de a prejudecā cestiunea relative la domnatiunea asupra pasuriloru.

Silintiele gubernului rusescu de a inabusi cu ori ce pretiu misicarea revolutionara a nihilistiloru pana acuma n'au avutu altu resultatu decatu acela, ca terorismulu draconicu este la culme si ca nihilismulu in locu de a se descuragiā si-au schimbatu numai tactic'a. Elu adeca nu se mai multiameste cu atentate singuratiche comise asupra individiloru particulari, ci au adoptatu incendiarea in massa a orasielorū si a localitatiloru principale din gubernamentele asupra carora s'a fostu publicatu starea de asediū. Asia se esplica dese si repetitele incendii despre cari ne relatēdia scirile mai recente ce se strecōra preste fruntari'a rusesca. Imita-voru ōre nihilistii rusesci pe comunistii si petrolistii francesi din anulu 1871 cari incendiasera Parisulu? O astfelu de catastrofa ar fi teribila si infernala, dar' nici decum impossibila.

Alegerile pentru Constituantă in colegiulu I si II din Romani'a au avutu de resultatu, ca partid'a liberala a castigatu 49 locuri din 60 alegeri facute. Colegiile proprietariloru mari si ale proprietariloru de midilocu au datu dara doue treimi partidei national-liberale astadi la potere.

Conventiune austro-turcēsa relative la Novi-Bazar.

Gubernulu austro-ungaru si celu turcescu si-au rezervatu intielegerea asupra amenuntelorū ocupatiunei, prevediute prin articolulu 28 alu tractatului din Berlin, fara de a prejudecā drepturile de suveranitate ale M. S. imperiale Sultanului, relative la aceste doue provincii. Amendoue gubernelu au nimitu de plenipotentiaru:

Turci'a pe E. S. Alecsandru Caratheodory pasia, ministru alu afaceriloru straine si E. S. Munif Efendi, ministru alu instructiunei. — Austro-Ungari'a pe E. S. comite F. Zichy, ambasadoru ecstraordinaru si plenipotentiaru alu Austriei pe langa M. S. Sultanulu.

Acesti plenipotentiaru s'au invoitu dupa schimbarea si cercetarea inpoterniciriloru lorū asupra următoarelor puncte:

Art. 1. Administratiunea Bosniei si Hertiegovinei va fi indeplinita, in intielesulu art. 25 alu tractatului de Berlin, de catra Austro-Ungari'a. Gubernulu austro-ungaru va lasā se functionēdie si mai departe pe functionarii de pana acum, intru catu intrunescu capacitatea necesara functiunei lorū; in casu de substituire, acēsta se va face preferindu-se, dupa poteri, indigenii.

Art. 2. Libertatea si esercitiulu tuturor cultororū din Bosni'a si Hertiegovin'a se garantēdia pentru toti locuitorii statorniciti in ele sau cari voru trece cā calatori. Cu deosebire se garantēdia deplina libertate mahomedaniloru, in relatiunile lorū cu capetenile preotiesci. Comandantii trupelorū M. S. imperatului si regelui precum si autoritatile administrative voru priveghiā cu cea mai mare ingrijire, cā nici avere si moravurile, nici libertatea religiōsă, nici in fine sigurantia persōnei si proprietatii mahomedaniloru se nu fia atacate. Inalcarea averei si ofensarea religiunei mahomedaniloru voru fi pedepsite cu cea mai mare asprime. Numele M. S. Sultanului va fi nimitu in rugaciunile publice cā si pana acum. Chiar' si candu obiceiurile religiōse voru cere, cā drapelulu otomanu se fia arboratu pe minarete, obiceiulu acesta va fi respectatu.

Art. 3. Veniturile Bosniei si Hertiegovinei voru fi intrebuintiate exclusivū pentru necesitatile, administrarea si amelioratiunile provinciiloru.

Art. 4. Monedele otomane in vigōre voru remanea si mai departe in comerciulu Bosniei si Hertiegovinei.

Art. 5. Inalt'a pōrta va dispune, dupa buna placere, de armele si materialulu de resboiu si de cele

lalte lucruri apartinetore guvernului otoman, si cari se afla in localitatile fortificate. Spre acestu scopu comisarii delegati de catra ambele gubernu voru stabili inventariile de lipsa.

Art. 6. Cestiunea modului de tractare a locuitorilor din Bosnia si Hertiegovina, candu acestia se voru afla afara de granitele acestor provincii sau voru calatori, se va regula prin o invoie speciala.

Art. 7. Spre a ajunge scopurile politice si militare, reclamate de interesele reciproce si de articolulu 25 alu tractatului de Berlin, in privirea sandsiacului Novi-Bazar, ambele gubernu au hotaritu, de a regula dispozitiunile executarii. Spre acestu scopu guvernulu M. S. Imperatului se indatoredia de a impartasi M. S. Sultanului, candu se va face intrarea trupelor imperiale-regesci. Spre a inlatura ori-ce amanare, amendou gubernu se indatoredia, in catu le priveste, de a plenipotentia inca de astadi, pentru ori-ce casu, pe tote autoritatile si pe toti comandantii lor de trupe, spre a putea regula afacerile ce se voru ivi directu intre ei, afacerile anume, cari privescu nutritia si scutirea trupelor. Se intielege de sine, ca tote chietuelile rezultate din acesta voru fi suportate de catra guvernulu austro-ungaru.

Art. 8. Presentia trupelor M. S. Imperatului si regelui in sandsiaculu Novi-Bazar, nu va inpedeca intru nimic activitatea autoritatilor otomane, administrative, judiciare si financiari, cari isi voru continua activitatea lor ca si pana acuma sub ordinele esclusive si directe ale Portiei.

Art. 9. De ca inalt'a Porta ar dori se tramita si si ea trupe regulate in acele puncte ale sandsiacului Novi-Bazar, unde se afla trupe austriace, acesta se va putea face fara nici o pedeca. Amendou trupele voru fi puse pe unu pecioru de deplina egalitate, in ce priveste tari'a, avantajele militare si libertatea miscarilor lor. Porta se indatoredia de a nu tinea intre marginile sandsiacului Novi-Bazar de locu trupe neregulate.

Art. 10. De sine se intielege ca la tota intemplantrea dreptulu Austro-Ungariei, de a tinea garnisone in unele puncte, conformu art. 7, precum si marimea lor, nu se prejudeca intru nimic prin aceste dispozitiiuni.

Constantinopole, 21 Aprilie 1879.

Semnati: Al. Carateodori. Munif. Zichy.

Adneculu la Conventiune.

Se prea intielege ca intre inprejurarile actuale guvernulu austro-ungaru rezervandu'si tote drepturile ce i competu in puterea Art. 23 alu tractatului de Berlin, va putea tine garnisone in trei localitati situate pe langa Lim, intre fruntariile Serbiei si Muntenegrului. Aceste puncte aru fi: Priboj, Prepolje si Bielopolje.

Numerulu trupelor destinate actualmente pentru acelu servitiu de garnisone nu va trece peste 4 pana la 5000 feciori.

De ca in urm'a inprejurarilor se va afla de necesaru de a ocupa si alte puncte, atunci din ambele parti se va procede conformu Art. 7; afara numai de ca guvernulu austriacu va avea intentiunea a tramite trupe spre unele puncte din Balcani seu din Ragosna, in care casu va trebui se premerga o intielegere directa cu inalt'a Porta.

Constantinopole, 21 Aprilie 1879.

Semnati: Al. Carateodori. Munif. Zichy.

Transilvania.

— Sibiu. — (Dela sinodulu archidiecesanu.)

(Urmare.)

— Siedinti'a XI. La ordinea dilei se afla raportulu comisiunii finantiare. — Raportorulu deputat. Anania Trombitasiu reportedia urmatoarele:

Ce priveste scontrarea casselor si supracensurarea ratiociniilor comisiunea prin o subcomisiune de 3, infatisandu-se in cancelaria episcopala a trasu saldulu in cartile de comptabilitate a cassariului si controlorului si scontrandu cass'a a constatatu, ca sum'a de 18,875 fl. 33 1/2 cr. v. a., ce trebuiau se se afle in cassa, dupa cartile de comptabilitate, s'au si aflu esactu; — ce priveste scontrarea charthiilor de valore, care formedia proprietatea fondurilor, comisiunea din caus'a scurtimei timpului s'a marginitu la scontrarea de proba a unui fondu, ale caru charthii le au aflu in suma si categoric in consunantia cu registrulu acelu fondu; — ce priveste revisi'a ratiociniilor, acesta suplinindu-o evidenti'a ce o contine sistemulu nou de comptabilitate, comisiunea s'a marginitu numai la a cerca, daca solvirile si inducerea perceptelor se indeplinescu dupa prescriptele regulamentulu, ce a si aflu. Pe bas'a acestor'a:

a) raportulu finantiare despre scontrarea cassei si revisiunea ratiociniilor se ia spre sciintia si consistoriulu ca senatu episcopescu se da absolutoriu pentru anulu bugetaru 1868.

b) se indruma epitropia archidiecesana, ca din sum'a banilor gat'a cu 18,375 fl. 33 1/2 cr. se activevie lombardarea dela banca, er' pe venitoru se nu se tina sume asia de mari in cassa fara de necesitate evidenta.

Raportorulu da cetire raportulu comisiunii consistoriale emisse pentru esaminarea ratiociniilor si scontrarea cassei asternuta sinodulu prin charthia cons. din 7 l. c. Nr. 1088 Eptr.

Dupa cetirea acestui raportu se propune siedintia confidentiala si siedinti'a publica se pface in siedintia confidentiala.

Vediendu-se in sa dupa o scurta desbatere ca nu sunt motive pentru siedinti'a confidentiala, siedinti'a publica se deschide.

Punendu-se la pertractare raportulu comisiunii consistoriale din punctu in punctu — punctulu 1, carele priveste datori'a flotanta se ia spre sciintia.

punctulu 2, carele se refera la cuponii neincassati la diu'a scadentiei lor se ia spre sciintia.

punctulu 3, carele are in vedere anticipatiunea pentru acoperirea datoriei flotante si inprumutulu fundatiunei lui Gojdu de 4000 fl. v. a. din fondulu tipografiei, se ia spre sciintia.

pt. 4. cu privire la o datorie de 2560 fl. la fondulu preotimei archidiecesane, dupa deslucirile date de presidiu se ia spre sciintia.

pt. 5, carele are in vedere contributiile preotiloru la fondulu preotimei archidiecesane, se ia spre sciintia.

la pt. 6, carele priveste restantiile din tacsele dela nou cununatii, consistoriulu se indruma a dispune ca aceste restantie se se incasie si se se petreca la fondulu archiepiscopescu.

la pt. 7, in combinare cu pt. 8, in care se vede ca sum'a de 21,233 fl. 89 cr. s'a aflu intr'ega in cass'a de di, se recomanda epitropiei mai acurata implinire a §-lui 4 alin. 2 a regulamentulu pentru administrarea averiloru archidiecesane.

Pe venitoru revisiunea comisiunii scontratore se se estinda si asupra celorlalte obiecte de valore insirate in §. 45 ale regulamentulu pentru administrarea averiloru archidiecesane.

Raportulu senatulu episcopescu Numerulu con. 1084 Eptr.

a. Constatandu-se necesitatea urgenta a pregatirii de literi fundationale se ia spre sciintia; se insarcinedia consistoriulu a satisfice §. 3 din regulamentulu pentru manipularea cu fondulu archidiecesanu.

b. Consistoriulu se se insarcinedie de nou cu punerea in ordine a bibliotecei si cu procurarea celoru necesare spre scopulu acesta fiindu a se asterne ratiociniulu pentru eventualele spese procsimulu sinodu spre indemnizare.

c. Sinodulu insarcinedia consistoriulu archidiecesanu ca se reguledie catu mai curendu afacerile cu fiscalulu consistorialu in sensulu conclusulu de sub Nr. 164—1877.

d. Se insarcinedia consistoriulu cu escrierea colectelor pentru acoperirea datoriei flotante si pentru anulu urmatoru, facenduse astfelu incepundu sporirei fondulu pentru sinodulu archidiecesanu.

e. In privintia datoriei de fl. 10,478 37 1/2 cr. la statu, resulta din anticipatiunea data in salariulu archiepiscopescu constatandu si comisiunea, ca acesta afacere nu suferu amanare.

Sinodulu insarcinedia pe Consistoriu:

1. A asterne fara amenare presentatiune inaltulu regimu, in care se lu roge ca se ordinedie de nou punctuos'a si acurat'a escriere si incassare a tacsei sidocsiale prin perceptoratele regesci; se se roge de nou pentru eruarea si incassarea restantiilor de pe anii decursi.

2. Se efectuedie prin oficiele parohiale si protopresbiterale o conscriere catu de acurata a familiiloru gr. or. din intr'ega archidiecesa; si retinendu o copie se o asterna aceea inaltulu regimu cu rogarea, ca escrierea si incassarea tacsei sidocsiale se se efectuedie in viitoru pe bas'a aceleia.

3. Se fia rugatu inaltulu regimu a nu starui pentru platirea sumei numite pana ne va da deslucirile cerende; sau a ne concede platirea in rate.

Corespondentie particularie ale „Observatoriulu“.

— Lugosiu 12 Maiu 1879. — (Unu procesu criminalu sensationale.) Stimat Domnule Redactoru! Mai bucuros asi fi luat condeiulu ca se ve potu scrie ceva inbucuratoriu din acesta parte nefericita a terei, care era ore candu terenu laudatu pentru vieti'a nationale, era adi prin coruptiunea unora si nepasarea altora devenita asemenea unui desertu fora vre'o vieti'a ori semne de activitate; dara de ca in acesta privintia nu mi se da ocaziune a ve notificat' catu de pucinu; mi este cu nepotintia ca se lasu fora amintire decurgerea unei drame destulu de triste, carea versa lumina preste vieti'a sociale si administratiunea din aceste parti.

Dram'a e gata deja de trei ani, era productiunea ei publica s'a inceputu numai in 5 Maiu a. c., candu adeca in sala comitatului Carasiu, ca scena, loculu celu mai accomodatu si coresponditoriu obiectulu Cassei de economii (de pastrare) reunite Lugosiu-Resiti'a-Caransebesiu si Orsiova, fallite prin defraudarile comisse de catra Directori, si asia dicandu comprobe prin neghenti'a ori conspirarea intregulu Comitetu alu aceleia.

Inainte de a ilustra decurgerea acestei cause celebre, va fi bine se atingemu unele momente din vieti'a acestui institutu de bani, constatate cu ocaziunea pertractarei finale.

Pre tempulu miscariloru nationale la anulu 1869 s'a infintiatu in Lugosiu un'a Cassa de pastrare cu emiterea de 600 Actiuni a 100 fl. in valore nominale de 60,000 fl.; dar' in pretiu reale numai de 50%. In anulu 1872 acesta cassa de pastrare si'a intinsu cerculu operatiunei sale mai de parte tragandu la sine institutetele de bani d'in Caransebesiu si Resiti'a erasi prin emitere de 600 actiuni noue a 100 fl. cu pretiu reale de 50%; era la anulu 1874 institutu din cestiune a inpinsu operatiunea sa pana la marginea terei la Orsiova, candu apoi de nou s'au emis 800 actiuni a 100 fl., asia catu la anulu 1874 institutu unitu avea 2000 de actiuni, emisse in valore reale de 100,000 fl.

Acesta informatiune o premitu, pentru ca se se scia ca institutu la coprinsu in cerculu seu finantiale partea meridionale a terei.

Operatiunile finantiale ale acestui institutu s'au aretatu a fi bune, ca-ci sta in relatiuni cu institute de bani din Vien'a si Pest'a, catu in 1875 dupa aretarea bilantiulu ar fi invertitu aprupe la 6 milioane florini. Nimene nu ar fi creditu, ca acestu institutu se ajunga la stare de falimentu, afara numai, daca ar fi combinatu din acea inpregiurare, aici la noi caracteristica, ca tota manipularea aceluia a fostu concredita antaiu la nescari omeni nu prea demni de incredere, nu cu caracteru nepatatu.

Fia destulu a dice la acestu punctu, ca pre candu

acestu institutu la adunarea generala in bilantiulu subscrisu de directorulu Carolu Hammer si v.-directorulu Constantin Gyca aretase unu castigu curatu de 62,600 fl. cu dividend'a dupa actiune a 50% de 13 fl., abia trecu catuva tempu si in 29 Februaru 1876 un'a fama spaimantatoria cutriera orasiulu, ca la institutu numitu s'au descoperitu defraudari colosali.

Spatiulu unui jurnalulu ca alu DVostre nu permite, dar' nici nu este de interesu generale a descrie fasele, prin care trecuse acestu institutu dupa descoperirea defraudariloru pana la declararea concursulu si in specie pana in presente; asia me voiu margini numai la adnotarea celoru descoperite cu ocaziunea pertractarei publice.

Si ce s'a constatatu cu acesta ocaziune?

1. Directorulu institutu Carolu Hammer unu veneticu din alte tieri, ajunsu inse aici presedinte alu Clubulu liberalu si membru la tote comisiunile Comitatulu, a furatu 53,560 fl. punendu in loculu loru bonuri simple; a luat pre 54 cambie false 45,602 fl. datandu-se cambie false din lunile Novembrie-Decembrie (alegerile dietali?) si 12,902 fl. transcrie ca datoria a acelu directoru, fora a se afla cambie. Deci acestu directoru cu atata vedea si auctoritate in comitatu, cu arogantia si despretiu pentru romani, singuru a defraudatu ca la 112,098 fl.; — apoi parte prin radicare creditulu votatu mai alesu la membrii Comitetulu de manipulare, parte prin neprotestarea cambieloru ajunge la scadentia (espirate) la favoritiu institutu si ai partidei, a causatu erasi alta dauna de 190,122 fl. astadi neincassabile, deci in suma-dauna totala de 302,222 fl.

2. Comptabilii (Buchhalter) au purtatu protocoale false, au instrainatu si falsificatu cambie, Cassariulu nu numai a luat sume mai mari din cass'a de mana, ci in cointelegere cu ingrigitoriulu zalogeloru (lombard) si cu directorulu, caruia i-era neamu, din 1870 incepundu a scosu 53 bucati de zaloge, fora a plati sum'a de ipotecare, in pretiu cam de 16,114 fl., punendu chartiutie, petricele si hârburi (cioburi) in loculu lor, apoi zaloge furate era le au ipotecat la institutu, luandu bani pentru acele, cu unu cuventu, tota manipularea a fostu defraudare, si incepundu dela directoru pana dora la celu din urma diregatoriu, au formatu un'a banda de hoti „onesti“, bine adnotandu altcum, ca aceste defraudari enorme s'au practisatu in restempu numai de 1 1/2 anu asia, catu astadi stamu facia cu ruin'a totale a unui institutu, care dupa destinatiunea sa trebuia se promovevie industri'a si economi'a, se fia mana de ajutoriu intru lipsele materiali ale tieranulu. A si promovatu, dara pe dosu; pentruca acuma in faci'a opiniunei publice s'a constatatu, ca chiar pe atunci candu esista acestu institutu, cuibulu coruptiunei morale si politice, camatari'a domnia in mesura mai mare; si cum nu? candu turma de sensali erau emissi a stringe bani dela omeni, avendu dela institutu pentru acea 1 1/2 percentu, omenii institutu si ai carmei jidovii, capetau pre risicu inprumuturi enorme pe langa 8—10%, ca se dea la biat'a „natie“ cu 24—60%; ca chiaru diregatoriu se negociatoremu primindu bani din institutu si dandu mai incolo pre cameta enorma, ca aceia primiau provisiuni mari pentru prolongirea nelegale a cambieloru, si alte asemenea lucruri condamnable.

In faci'a acestora fiacare ar' putea se intrebe, cum s'a potutu intempla acesta sub ochii administratiunei centrale politice si de justitia atunci, candu comitatu cu banii orfanali, tribunalulu cu depozitele sale a fostu inpartasitu la acestu institutu? atunci candu capii comitatulu, prefectulu ca presedinte si v.-prefectulu ca v.-directoru au incursu la manipularea institutu, cum s'au potutu intempla acele defraudari, prin care dela mii si mii de orfani, seraci si omeni onesti, s'a luat panea din gura si in privintia economica unu tinentu intregu fu adusu pre dieci de ani la ruina totala?

Ori-cine a luat parte la pertractarea acestui procesu scandalosu, ori dora a si cercatu actele de investigatiune, trebe se marturisisca, ca adeverata cauza nu o a potutu cunoasca, nu, ca-ci dora nu s'a potutu, nu a fostu iertatu. Publiculu inse fara distinctiune cunoasca acesta cauza, acelu secretu publicu, cumca caus'a acestoru defraudari trebe cautata multu mai afundu, unde man'a justitiei nu e ertatu se ajunga. Scie fiacine ca isvorulu acestoru defraudari se trage din relatiunile sociali si politice din aceste parti, si cei ce siedu pre banc'a acusatiloru, suntu numai instrumentele acelu relatiuni blastemate si desastrose. — Acesta, afara de marturisirea indirecta a acusatulu primariu, s'a cunoscutu si din cuventarea de apurare a advocatulu Ales. Maday, fostu v.-comite si presedinte la tribunalulu, candu elu in faci'a publiculu a declarat, ca positiunea finantiale a clientulu seu, unii individi de rangu sociale inaltu, si insasi administratiunea comitatulu o a escamotatu spre scopurile sale publice, politice, si cari astadi adeverati causatori suntu in onore, era instrumentulu e in faci'a dreptatei. La acesta mai adaugemu din parte-ne numai atata, ca opiniunea publica e de accordu cu acesta declarare a aparatoriulu advocatu.

De si jurnalele mai de frunte publica acestu procesu monstruosu mai pre largu — precum au si inceputu „Magyarország“ in Nr. 128, credu totusi a fi la locu, ca cu acesta ocaziune se adnotamu si noi ceva despre decursulu pertractarei finale. Pertractarea o a condusu insusi presedintele tribunalulu Alesandru Halmágyi (bine cunoscutu Redactiunei si din polemiele avute cu elu), si de si in unele privintie a fostu fara esceptiune, dar' singuru pote a semtitu ca intru implinirea chiamarei sale sta sub presiune, pentruca in atari casuri, candu seriu inculpatii ori advocatulu comitetulu concursuale Coriolanu Brediceanu voiau se descopere isvorulu, caus'a adeverata, pentru carea institutu a trebuitu se devina sub concursu, li-s'a interdisu desfasurarea cauzei, pre langa tota protestarea justa.

Apoi se fia vedutu lumea procedur'a procurorulu de statu, catu era — pre langa tota fraseologi'a s'a — de usioru intru acusa redicata pentru crimele si furtu-

rile recunoscute de către inși acuzatorii, a buna séma pentru aceea, că-ci precum la finea pertractarei singuru a marturisitu, pozițiunea lui o tare critica și stă sub presiune și numai intru inpregiurari că aceea a potutu se enuntie și aca absurditate, că nu Hammer et consortes sunt de vina, nu loru sunt de a se inpută defraudările și pagub'a, ci inpregiurariloru tempului, că și cele din 1873. Credem că ar fi fostu mai la locu, că procurorulu se fia declarat că sub acele inpregiurari intielege corupțiunea sociale și lips'a de caracteru și de onestitate politica, domni'a eschisiva a unei clice preste dreptu și dreptate. Raru se pôte vedé unu procesu, in care cercetarile facute se fia asia defectuose, asia obscure, că si in procesulu din cestiune, ceea ce prea bine a caracterisatu și avocatulu de renume bunu Titu Hatiegu in vorbirea sa de aপরare.

Se mai adnotamu, că dintre advocatii romani, a fara de avocatulu Coriolanu Brediceanu din partea comitetului concursuale, că aperiatori au figuratu Titu Hatiegu, care a doveditu si cu acésta ocaziune unu studiu juridicu și desteritate, și Fabiu Rezeiu, érași cu succesu bunu.

Dupa tóte aceste éta si sententi'a de pedépsa: Directorulu Hammer pentru defraudările de sute de mii, conformu proponerei procurorului, fú judecatu la 4 ani, computandui-se in acestia și arestulu preventivu. — Cassariulu la 2 ani, — comptabilulu la unu anu, computandui-se detinerea previa; éra grigoriulu de zalóge i-s'a inputatu că pedépsa detinerea preventiva de 3 luni.

Acésta e decurgerea procesulu acestui scandalosu, care pôte servi de exemplu spre illustrarea vietiei nóstre sociale și morale publice.

Cu caderea institutului numitu s'a ruinatu nu numai starea singuraticiloru, ci s'au delapidatu și fonduri, bani de ai fundatiuniloru și de ai bisericeleor serace. La acelu institutu au fostu depusi bani orfanali cá la 35 mii, depositele dela tribunalu din fundatiune Grozdiana romana cá la 3000 fl., din fundatiunile Episcopiei g.-cat. prin episcopulu Olteanu contra dispuse-tiuniloru testamentarie ale Eppului Ales. Dobra, s'au depusu cá la 15,000 fl., de si pre langa óresi-careva hipoteca. Si cumcá óre câte % voru capetá deponentii, acésta ni-ar pôte spune curatorulu masei Dr. Ioanu Majoru, ori mai bine comitetulu concursuale, care destulu de incetu descurca tréb'a; dar' publiculu ingrijatu bucurosu ar' primi dupa 4 ani si 1/2 din sumele depuse; Lumea pe la noi se teme si in casulu acesta, cá in altele nenumerate de natur'a lui din acestea tieri, cá prin traganarea liquidarei pe timpu mai indelungatu, mai pe urma se va consumá si capitalulu cátu a mai remasu.

Servésca acestu procesu nu numai de exemplu spre illustrarea stării noastre de aici, ci și de preingri-gire pentru fia-cine, care depune averea s'a putina sau multa la institutulu de bani, pentrucá precum bine a observatu și avocatulu Titu Hatiegu cu ocaziunea pertractarei, in tóte atari casuri indiferentismulu publiculu inca isi are partea sa. Bine se bage de sama toti cáti depunu bani in institutulu publice manipulate mai alesu de mani straine, și candu numai i-se da ocaziune se examinedie manipularea, cá se nu fia tardiu, si niciodata se lacoméscá la cametaria, ci se fia indestulatu cu fructificarea onesta și legale a averei sale.

— Y. —

Sciri diverse.

— (Reuniunea romana de cantari din Sibiu) va arangea Dumineca séra in 13/25 Maiu a. c. o productiune estraordinara insoțita de dansu in sal'a dela „Imperatulu Romaniloru.“

P. T. domniú ajutatori sunt rogati a'si procurá biletele de intrare in dilele de 12/24 și 13/25 l. c. între órele 2—4 p. m. in localulu „Asociatiunii transilvane“, strad'a Cisnadiiei Nr. 7. Pretiulu intrarei: 1 fl. de persóna, logea mare 4 fl., logea mica 3 fl. v. a.

Inceputulu la 8 óre sér'a.

— Programulu productiunii este urmatoriulu: 1. „Stelele“, coru de Georgescu. 2. „Tót'a mea gândire . . .“, coru de L. Rheinberger. 3. „Cantulu gintei latine“, de V. Alecsandri, coru de Marchetti. 4. „Marsiulu independenției“, de N. T. Orasianu, coru de E. Neudörfler. 5. Primavar'a din „Anotimpurile“ de I. Haydn.

Comitetulu.

— (Necrologu. † Demetriu Popu,) parochu in Covasintu și assessoru consist. alu diecesei Aradului, a repaosatu in Domnulu la 1/13 Maiu. Coresp. despre solemnitatea inmormentarei se va publicá in numerulu viitoru.

Economi'a nationala.

Creditulu poporalu.

(Urmare.)

Astfelu se damu la o parte inprumutulu gra-tuitu, care omóra creditulu, și se remanemu in fati'a acestui obstacolu, asupra caruia ar fi copilar-esce și lasiu cá se inchidemu ochii, adeca dificul-

tatea de a inlesni bani acelora cari nu au nici unu capitalu, séu au unulu pré micu.

Acésta dificultate trebue se o invingemu. Déra mai nainte de tóte, nu mai sunt alte forme de creditulu poporalu? Creditulu a carui necesitate o aretam, este creditulu care mai cu séma are de scopu de a face inlesniri lucratoriulu care voiesce se 'si faca unu micu fondu. Acesta este unulu din obiectele stabilirei creditulu, și nu este singurulu.

Este mai antai unu felu de creditu fórté cunoscutu și fórté practic, pe care nu 'lu gasescu de locu demnu de a figurá in acésta lista onorabile, déra pe care nu me potu opri de a nu 'lu semnalá și caracterizá, și este acela, care adesea este numitu creditulu de consumatiune, pe care negutiatoriulu ilu face cumparatoriulu. Lucratoriulu gasesce adesea unu asemenea creditu prin pravaliu. Nu voiu se pretindu cá unu asemenea creditu nu i face nici unu serviciu. Lips'a 'lu nevoiesce, și are recursu la elu cá se'si dobendésca lucrurile cele mai necesarii vietii. Voiu dice numai, ca este unu creditu plinu de inconveniente și de abusuri. Mai antai, nu veti negá, ca elu indémna la chiełtuiala. De câte ori chiaru nu este obiectulu unei triste speculatiuni din partea debitantiloru asupra pungei lucratoriloru. Nenorocitul lucratoriu usédia de acésta facilitate deplorabile de a se inglodá in datorii, remanendu cá mai tardiu se espiedie aspru nepre-vederea sa. Alu douilea, unu asemenea creditu tinde neaparatu la scumpirea pretiului obiectelor. Negutiatoriulu ne fiindu bine sicuru ca va fi platitu, ilu face se 'i platésca o prima pentru risculu in care se afla. Platnicii cei buni platescu și pentru cei rei. Cumparatorii cu bani gata, cari platescu asemenea si ei acésta parte de prima, au interesu cá acestu genu de creditu se dispara. Totalulu lucratoriloru aru gasi o mare economia in acésta.

Mai este asemenea unu creditu, pe care 'lu voiu numi „creditulu de asistentia,“ acela care inlesnesce lucratoriloru o suma órecare pe amanetu: voiu se vé vorbescu de asia numitii munti-de-pietate. Este unu lucru fórté cunoscutu si, déca nu m'asiu teme de a avé aerulu ca me jocu cu cuvintele, asiu dice ca nimicu nu e mai poporalu in Franci'a de catu creditulu ce 'lu face muntele-de-pietate. Si nu numai lucratoriulu recurge la elu. Cati inprumutatori rusinosi cari, apartinendu classelor mai instarite, isi ducu acolu pe furisiu césorniculu, giuvaerurile, argintariile loru. Este clientel'a lumei cum se cade si a lumei in duoi peri, este clientel'a studentiloru cari nu studiésa. Mai este si unu órecare numeru de bogati, cari angagésa efecte pretiöse servindu-se de muntii-de-pietate cá de nesce deposite de pastrare si cari sunt bucurosi de a 'si procurá bani prin acestu midilocu; cá-ci sunt bogati strimtorati, pentru cari asemenea sfirsiturile de luna se presentésa sub felurite aspecte desagrabile și amenintatóre. Mai sunt asemenea alti individi, mici speculanti și intreprindietori, care'si facu din muntele-de-pietate unu midilocu de creditu, nu numai pentru a continuá afacerile loru, dér' chiaru adesea pentru a 'si procurá inaintari de bani: ceea ce nu este de locu in destinatiunea acestoru stabilimente. Destinatiunea loru, asupra careia nu pôte se fia indouiala, este de a da ajutoriu miseriei. Muntii-de-pietate s'au nascutu dintr'o inspiratiune bine-facatóre, mai antai in Itali'a, in secolulu alu XV-ea; erá vorb'a de a se combate usur'a Evreiloru si a Lombardiloru, cari jupuéu pe lucratorii strimtorati. Ludovicu XVI 'i a introdusu in Franci'a la 1,777 si a facutu prin acésta unu adevratu serviciu poporalu, serviciu pe care 'lu vomu apretia și mai bine, candu vomu sci ca in Englitera, singur'a tíera pôte, in care muntii-de-pietate nu exista, lucratorii nevoiti se adresésa la „pannbrokers“, care le da bani cu dobandi enorme (30 și 40 la 100). Nu voiu déra se fiu ingratu catre acésta forma de creditu, de si pré pucinu me satisface. Asistentia cu 9 la sute la Paris, cu 15 la suta in alte stabilimente ale Franciei, nu este costisítóre. Nu voiu se facu inputare muntiloru-de-pietate ca gramadescu averi, inputare care ar fi cu atatu mai pucinu fundata, cu catu, pe langa o multime de cheltueli, in virtutea unei clause speciale, beneficiile muntiloru-de-pietate apartinu de dreptu ospicielor. Déra in fine, este unu creditu intardiatu, séu celu pucinu neindestulatoru. Trebue se cautamu unu creditu mai largu si mai coprindietoriu aiurea.

Dupa creditulu de asistentia — doue cuvinte cari paru ca nu pré stau bine alaturi — este creditulu de pastrare; a primi banii pusi d'o parte si a favorisá spiritulu de economia, este unulu din obiectele pe cari le-am asemnatu banciloru, si unde

mai multu acestu lucru ar fi de doritu de catu la clasele lucratóre? Este fórté trebuintiosu, fórté pretiosu unu micu capitalu pe care o se'lu regasimu in dilele candu nu capeti de lucru, séu candu esci bolnavu, séu candu va suná ór'a unoru necesitati prevedute, ca unu stabilimentu de facutu, educatiunea unui copilu, maritarea unei fete, unu tata betranu, séu o betrana mama de ajutat! Este fórté de doritu, cá in clasele lucratoriloru sentimentulu de prevedere se i se faca incuragiari!

Pucinimea economiloru in acésta clasa este o mare tentatiune de a le cheltui. Ce se faci cu 10 franci, cu 20 séu chiaru cu 40? Ce banca primesce asemenea deposite? I vei inchide intr'o cuthie, i vei bagá intr'unu ciorapu, séu cine mai scie unde? Dér cum? Éta o necesitate care iti bate la usia; adesea placerea te chiama prin vocea seducatóre a camaradiloru; acei pucini bani stau acolo netrebnci și te hotaresci a cheltui numai o parte, și apoi indata iai si ce a mai remasu. Cas'a de pastrare, acestu stabilimentu, alu carui nume trebue pronunțiatu cu respectu, a venitu cá se inarmese pe lucratoriu contra acelor slabiciuni fórté naturale si se dea unu radimu siovaitórei sale virtuti. Primesce micel sume acésta casa si a creatu pentru justele inchiétudesi ale viitorulu, pentru sanetósele prevederi ale familiei, unu focariu de atractiune, care combate intr'unu modu utilu car-cium'a si cele-lalte distractiuni.

Éta de aci inainte o perspectiva pe care pôte se'si-o propuna: primulu francu depusu, cá-ci cas'a primesce chiaru si acésta mica suma, atrage si pe altii; prinde gustu de a stringe, mai cu séma candu scie ca are unde se pastredie cu sicurantia si candu scie ca acei bani pastrati 'i aduce si unu folosu (cá-ci i se da o dobanda de 3 și jum.) totu asia dupa cum se prinde gustu si la chiełtuiala. In locu de a se mai lasá fantasiiloru momentulu, se gandesce la acelu timpu fiitoru, care se pare departatu si care sosese iute cu tóte acestea; in fine se obicinuesce a economisi pentru ai sei, cá si pentru sine insu-si.

Da, acei cari n'au vediutu in casele de pastrare de catu egoismulu, unu egoismu fórté legitimu in ori-ce casu, s'au insielatu fórté. Simpathia ia si ea parte, afectiunea asemenea; ve voiu dá cá proba numai numeroșele condicție ale minoriloru depuse acolo. Adaogati ca o condicție la cas'a de pastrare este cá o prima de incuragiare data moralitatii si o garantia contra desordinei.

Unulu din principalii fundatori ai acestui stabilimentu bine-facétoriu care datédia numai dela 1817, sub restauratiune, (creditulu poporalu sub formele mai elementare, este nou in Franci'a) virtuosulu Beniaminu Delessert, afirma sunt cativa ani d'atunci, ca nici unulu dintre acei ce au depusu ceva la casele de pastrare, n'a suferitu nici o condamnare pe la tribunale. Acei cari au facutu primulu pasu pe drumulu care duce la proprietate, au contractatu obicinuintie morale, pe cari posesiunea unui capitalu le confirma. Cu catu mai multu tii la cine-va séu la ceva, cu atatu mai multu te feresci se nu gresiesci.

(Va urmá.)

Cursulu monetelor in val. austr.

Vien'a, 21 Maiu.

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.54	cr.
Moneta de 20 franci	„	9.37	„
Imperialu rusescu	„	9.58	„
Moneta germana de 100 marce	„	57.85	„
Sovereigns englesi	„	12.—	„
Lira turcesca	„	10.58	„
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	—	„

Incunoscintiare.

Incependu dela 15 Maiu a. c. mi-am mutatu cancelari'a advocatuala dela Ving'a la Beciche-reculu-Mare (comitat. Torontalu). Cancelari'a mea se afla in strad'a principala casele Joanovici Nr. 523.

Demetriu Selageanu.

(72) 2—3

Advocatu.

UMRATH & COMP. in PRAG'A,

fabricanti de maschine agricole (69) 5—20

se recomanda prin specialitatile loru, renumite prin esecutarea loru fórté solida, ambletu usioru, productivitate mare și treieratu curatu a

Maschinelor loru de treieratu de mana si cu verteju dela 1 pana la 8 poteri de cai séu boi atatu locomobile catu si stabile. Mai in colo fabricamu in marimi diferite si de o constructiune probata: Ciururi pentru bucate, taiatóre de paie, mori pentru sdrobotu etc. etc. Catalóge ilustrate in limbile patriei, se tramitu gratuitu si franco.